

„Ten nexus wót planowanja a mjeńšyny se howacej niži njepšežělajo. Ale zo, gaž nic how?”

Wó konferency „Urbane a regionalne planowanje, mjeńšynowa governance a serbska kultura“

Z Města/Cottbus. „My se how pó-gibujomy na nowych drogach“, jo wuzwignul Lutz Laschewski, wjednik wótželenja Regionalne wuwise a ščit mjeńšynow (Regmje) pši Serbskem institucie (SI), pši wótwr-rjenju konference „Urbane a regionalne planowanje, mjeńšynowa governance a serbska kultura“ stwórtk, 17. septembra.

Na tu konferencu w rumnosćach we wucbnem twarjenju 2C/D na centralnem campusu Bramborskeje techniskeje uniwersity (BTU) Chóšebuz-Zhy Komorow jo pšepšosylo wótželenje Regmje gromaže z Fakultu architektura, twarske inženjerstwo a urbane planowanje wót BTU. Mjazy tymi 40 wobželnikami su byli pšedewšym wědomnostnice a wědomnostniki kaž teke akterki a aktery serbskich mjeńšynowych organizacijow, na drugim boce mje-njej zastupnice a zastupniki z rumowego planowanja a regionalneje politiki, na kótarychž jo se pšepšose-nje tejerownosći wobrošiło.

Wótželenje Regmje, kótarež jo se 2022/2023 pši SI založyło, jo se zapisał nadawkoju, zakłady a instrumenty wuwijaš, kótarež w praksy nose. A z glědanim na praksu se to wopokažo ako relewantne, kake wuměnenja pódaju infrastruktura, wuwise wobsedlenja a planowanje za zdžaržanje a dalejdawanje mjeńšynoweje kultury. A to ga su komuny, kótarež wažnu infrastrukturu k dispoziciji stajiju. Ale glědaju pši swojóm strategiskem planowanju teke na serbsku rěc a kulturu? Rowno w naglěze teje do dlymi pšimaju-ceje strukturneje změny we Łužycy dajo wobmyslenja, až serbska rěc a kultura na škódu pšizotej, gaž se wótměwa góspodarske pšetwarjenje mimo žiwanja na njej.

Na zachopjenku konference, kótaraž jo dejala granice disciplinow pšestupujucy dialog zmóžniš, jo Lutz Laschewski pši naspomnjenju žělowych hypotezow mjazy drugim ako wuchadnišćo na to pokazał, až do-tychměst feluju w nimsko-serbskem konteksće mjeńšynowa governance, kótaraž zwězujuce struktury mjazy statnymi akterami a akterami civil-neje towarišnosći twóri, a až dajo asymetriju wědy. Ga na ten part, až mjeńšyna sama wó swójič stawiz-nach a pótrjebach wě, mjaztym až ma se taka wěda w profesionelnych wobłukach kaž zastojnstwo, pšawo a planowanje, turizm a kulturne góspodarstwo akle natwaris.

Se daš na drogu k mjeńšynowo-sensitiwnemu planowanju...

Ludger Gailing wót fachowego wobłuka regionalne planowanje na BTU, kenž jo teke na kooperaciju mjazy BTU a SI ako wažny mroc-nik pokazał, jo pódšmarnul: „To jo rědnje, až gromaže toš to zejženje wugótujomy. Nam wót wobłuka regionalne planowanje lažy ta tema pši wutšobje, smy raži pódla.“ Pšeto k tomu, což Łužycu pregujo, słuša pódla brunice a bliskosći granice teke serbska mjeńšyna. To jo něčo jadnoraznego. „Ten nexus wót planowanja a mjeńšyny se howacej niži njepšežělajo. Ale zo, gaž nic how? My, w našóm fachowem wobłuku, se wupórajomy na toš tu drogu!“, jo wón pšipowěžel a z tym juž pozitiwny wuglěd dał. W swojóm pšednosku jo wón teoretiske zakłady pšedstajil, na pšikład, až za fachowe planowanje su tak pomje-njone jednańske rumy (Hand-lungsräume) relewantne. Te su kompleksne, system we sebjě ska-šćikowanych (verschachtelt) pši-slušnosćow. Indiwiduelne zakoku-lenje we tych wšakich strukturach licy. „A jo serbski sedleński terit-rium jaden taki jednański rum regionalnego wuwisa? Na wšaki part wón to njejo“, jo wón rozkladł. Ale na tom dejało se něčo změniš: „Naš cil jo: informelne struktury wěcej do rumowego wuwisa zapšimješ! Comy se daš na drogu k mjeńšyno-wo-sensitiwnemu planowanju, k mjeńšynowo-sensitiwnemu regio-nalnemu wuwisu.“

Brunica jo była wažnjejša ako ščit Serbow...

Bernhard Weyrauch wót facho-wego wobłuka twarskego a plano-wańskego pšawa na BTU jo dał pó-glědy do logiki planowańskego pšawa: tam zo wó zwězanie k zemi (Be-zug zum Boden). A to zawinujo w nastupanju mjeńšynow dilema. Dewastěrowanje serbskeje jsy Rogow (Horno) jo Weyrauch zapšimjeł ako pšikład, až mjeńšynowy ščit móžo se w danem paže rozwažowaš a naslědk stajis. Rogow jo pokazał, až brunica jo była wažnjejša ako ščit Serbow. „Njedajo absolutny ščit wobstatka. Teke w pšichoze njebu-du mjeńšyny žeden njewobgrani-cowany ščit dostaš“, jo wón roz-kladł pokazujucy na wustawu – pó njej njesměju se mjeńšyny daniž naslědk stajaš daniž lěbgožiš. Ale: Z wiženja planowanja wón naraži-jo, až pšěg k zemi mógał se hyšći

Pši konferency „Urbane a regionalne planowanje, mjeńšynowa governance a serbska kultura“ w Chóšebuzu (centralny campus BTU) su referěrowali (wótlěwa): Bernhard Weyrauch (BTU), Richard Pantzier (BTU), Ludger Gailing (BTU), Daniel Häfner, Lutz Laschewski (SI), Jenny Hagemann (SI), Měto Nowak (SI) a Hanka Rjenšojc (SI). Foto: J.-F. K.

Infrastruktura a perspektiwa žywjeńskego swěta...

To drje ma byś wobmyslone: Až serbske žywnjenje jo konkretna praksa, kótaraž ma namdušu teke fyziske póšěgi. Julia Běrinkowa wót Serbskego instituta jo se w jadnej diskusiji mjazy pšednoska-mi ku tej temje wugronila. Pód gronidlom „Lebensweltperspektive“ (perspektiwa žywjeńskego swěta) jo wóna na konkretne pši-klady pokazała, zož jo rozwijanje serbskeje kultury krađu direktnje wót wěsteje infrastruktury, wót fyz-iskich wobstojnosćow wótwisne. Tak jo Julija Běrinkowa naspom-njeła šěžkosći, ako casy za wejsnu mložinu respektiwne za wejsne zgromaženstwo wobstoje, gaž wó to zo, nałog jatšownego wognja abo nałog kokota pšewjasć. Za to jo se góžece pólo trjebne. Ale až se taka pšestrěň k dispoziciji stajijo,

to njejo pšecej dane. „Žož se wug-bajo bio-rolnikarstwo, bury to nje-dowólju“, jo ako pšikład pódala.

A wósebnje grawěrujuce jo, na což jo tejerownosći pokazała: Wumrěse góšćenow na jsach se negatiwnje na serbsku kulturu wustatkuj. Wóni su za swěšenje serbskich nałogow a swěženjow rozsudna infrastruktura, kótaraž južo we wjele jsach feluju. „A ako narownanje swěžeński stan naj-mješ, to jo wjelgin droge a pšedsta-jijo cesto wupominanje.“

Z tym se juž pokažo: Regional-ne wuwise a mjeńšynowa kultura – to zewšym njejo jano abstraktne. Rowno take žywnjenjeju bliske aspekty by měli se pši wótpowěd-nych pšemyslenjach zapšimješ, to jo jaden impuls, kenž jo se pši tej konferency dał...

lěpjej wobtwarziš. Kak jo teke ima-terielná kultura na jadnu městnosć zawězana? To by był nadawk, to lěpjej pokazaš, aby se pówušyla rele-wanca pó planowańskem pšawje.

Z publikuma jo pózdžej pšišlo znapěšiwjenje, až dejali pši nastu-panju póšěga k zemi drje wupaso-waš, tam mógaš asociacije hyš do směra nacionalistiskego a rasisti-skego gronidla „Kšej a zemja“ wót starych a nowych nacijow...

Jenny Hagemann wót Serbskego in-stituta jo referěrowała wó pšespyto-wanju kulturnelneje znjasliwosći (Kulturverträglichkeitsanalyse), kótarež wóna tuchylu we Łužycy a za Łužycu pšewježo. Z metodiku toš teje analize wóna pšespytujo wucynki wudobywanja brunice za serbsku kulturu, a za to se pšewje-du konstruktywne padowe studije za jsy Łakoma, Rogow a Gózdž. Pši tom co glědaš na proces pšesedle-

nja, socialnu znjasliwosć, wopěra-nje a wustatkowanja (Nachwir-kungen).

Planowanje a systemy wěženja...

W slědnej tšešnje konference su pód glownym nadpismom „wěže-nje a njewěženje w planowanju“ k wšakim aspektam referěrowali Hanka Rjenšojc (SI), Měto Nowak (SI), Richard Pantzier (BTU) a Da-niel Häfner (Plon GmbH – Łužyski institut za strategiske póražowanje). Rjnšojc a Nowak wobě pšespytujo-tej wuwijańske koncepty Łužycy ako turistiske koncepty, kulturno-politiske strategije abo dokumenty strukturneje změny, na pšikład Ma-sterowy plan turizm Sakska, Kul-turny plan Łužyca, Turistisku stra-tegiju Bramborska, Kulturnu strate-giju Łužyca a planowańske doku-menty jadnotliwych komunow. Wetom až Rjenšojc na to glěda, lěc a kak se we tych dokumentach na-spomnjeju Serby a serbska kultura, glěda Měto Nowak na to, lěc a kak se tam eksPLICITNJE naspomnjejo a zadržujo serbska rěc.

Teke, gaž analiza njejo hyšći na kóncu, jo se južo zwěšćilo, až dajo na ten part mócne kontrasty. Młoge do-kumenty se na to serbske zewšym njepóšěguju, a druge, w kótarychž dajo take naspomnjenje, cesto nje-pódawaju žedno ramikowanje a žed-no gódnosćenje togo serbskego, nje-pódawaju konkretne napšawy, na-dawki, pšislušnosći a cile. Zajmne pšikłady su se how pomjenili.

Měto Nowak jo mjazy drugim pokazał na wažnosć nadrědowa-nych dokumentow – na nich se ce-sěj orientěrujo.

„Gromaduspóranje wót prakso-wego slěženja a praksowego zgromaženstwa se wuplašijo“, stej wuzwignulej Daniel Häfner a Ri-chard Pantzier. Wónej stej pšed-stajilej swóje nazgónjenja pši for-maše „Wulicowańska kafejownja módrošića“, kótaruž stej lětosa w Janšojcach z partnerjama pšew-jadlel. Pantzier jo ga wobžělony pši natwarjenju Slěžeńskego městna za praksu (Praxisfor-schungsstelle, kortko PFS) na BTU, kótarež nic jano, ale teke serbske temy zapšimjejo. Kšě z PFS do zgromaženstwow hyš a z lužimi na městnje wó pótrjebno-sćach powědaš, na pšikład nastu-pajucy dobre starjenje (gutes Alter-werden). „Chtož ma ideje za dobre starjenje w serbskich kontekstach, smějo se rad na nas wobroši!“ jo pšepšosyl Pantzier (pfs-cottbus@alterperimentale.de).

Facit

Na kóncu konference jo zawěšeć hyšći wjele wótwórjonych pša-anjow dało. Ale přédne wažne kšace do togo nowego slěžeńskego směra su se cynili a gódna wuměna jo se wótměła. Wobjadne su se, až mjeńšynowy ščit jo zgromažny nadawk profesionelneje prakse a až dejala se za to sensibilizěrowaš. Rěc zastojn-stwow a planarjow jo komplikowa-na, a gaž kšě angažowane luže, ako su z tym serbskim zwězane, se do tych planowańskich procesach za-pšimješ, by na pšikład wótpowědna pširucka (Handreichung) pomocna była. Teke, až by dejala wěcej po-zi-tiwnych pšikładow, ako južo w praksy dało, se znate cyniš. Tak su se z wjelimi impulsami wudali na toš tu nowu drogu, regionalne plano-wanje a mjeńšynowu politiku wěcej gromadu myslis. J.-F. K.

Rozhlad za oktober: fokus na temu „wóda“

„Kak móžemy w přichodže ratarstwo zaručić, kotrež wutraje z mjenje de-šćom a přetraje dlěšu suchotu?“ Z tym pšašanim se zaběra serbski bur Ro-man Wjesela w pšedsłowje aktualne-go wudaša serbskego kulturnego casopisa Rozhlad. „Rozrisanje proble-ma suchoty njeleži w tym, dnjowu wodu za podešćowanje wužiwać (...). Dyrbimy lutować, abo z druhiimi slo-wami, tomu zadžěwać, zo so woda zhubi. (...) A přeco nuznišo staja so prašenje, kak móžemy Sprjewju, Bló-ta a Berlin w přichodže z wodu zasta-rać, hdyž hižo dnjowu wodu z bruni-cowych jamow njewotklumpamy?“, tak dalšne citaty Romana Wjesele. Wódowa tematika se šěgnjo ako cer-wjena nitka pšez toš to wudaše. Tak pšedstajijo pšiducy pšinosk, z pjera

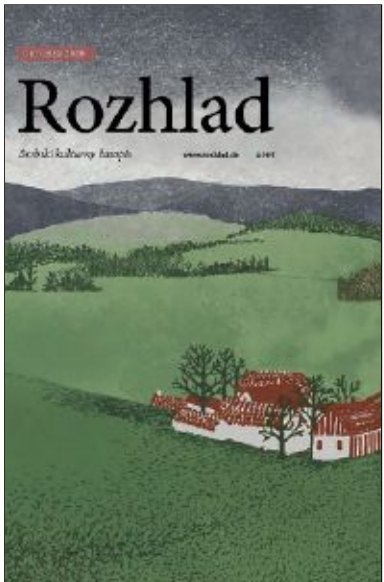

Foto: LND

Vojtěcha Kouby, karpu ako „najwu-spěšniši lužyski migrant w USA“.

Teke we wšakorakich glědanjach („Hladanja...“) se pón wóže hyšći zbližujomy. Tak se glěda mjazy dru-gim na oratorium „Wulkotna woda“ Serbskego ludowego ansambla, kenž jo swěšił 11. septembra w Budyšynje premjeru (wó tom pišo Franciska Smolic), na Marijinu studnicku w Ró-žeńce (wó tom pišo Jan Kral) a na drogotnu krajinu mjazy Bukowinku a Mukwarjom w Dolnej Łužycy (wó tom pišo Jill-F. Ketlicojc), a ta jo aw-torce k nazymskej basni inspirěrowa-ła, kótaraž jo how tejerownosći wótsi-šćana. (Tšochu wěcej k wóže w Dolnej Łužycy by my se zawěšeć žycyli...) Dalšnu baseň, ga pód titelom „Łuži-ske mórjo“, cytamy wót Sylwije Še-

noweje. Redaktorka Rozhlada, Ju-liana Kaulfürstowa, jo ku tomu wudašeju pšinosowała wopisowa-nje wandrowanja, pši kótaremž se styri wódné młyny nadejdu.

Ale teke zboka wódnoweje temati-ce dajo zajmne pšinoski. Tak se Wam pšedstajijo Trenčín, kulturna stolica Europy 2026, cytašo pšinosk za Hynca Rychtarja, kenž swěši kóńc oktobra 75. burstak (woběj z pjera J. Kaulfürstoweje), a teke hyšći něčo w dolnoserbskej rěcy: Wam se pšedstajijo zešywk ze styrimi pš-njami w drjewjańskej rěcy Wend-landa, kenž jo kóńc maja w Chóse-buzu wujšel (wó tom pišo Werner Měškank). We rěže Serbskego insti-tuta ku góžbjě swójojo 75-lětnego jubileja bužošo tenraz informěro-wane wó žělabnosći Serbskeje cen-tralneje biblioteki a Serbskego kul-turnego archiwa. J.-F. K.